

Mezuniyetin ve Profesyonel Sağlık Personeli Olarak Çalışmanın Hasta Güvenliği Bilinci Üzerine Etkileri

Effects of Graduation and Working as a Health Professional Employee on the Awareness of Patient Safety

Tülin Yıldız¹, Gülşah Eriten², İlknur Erdem³, Nevzat Selim Gökay³, Mustafa Kulaç³, Recep Alp^{1,3}

¹Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Tekirdağ, Türkiye,

²Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Tekirdağ, Türkiye, ³Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Namık Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tekirdağ, Türkiye

ABSTRACT

AIM: The aim of this study is to assess the effects of graduation and working as a health professional employee on the awareness of patient safety.

METHODS: This prospective descriptive study was performed in Nursing Department of Namık Kemal university Health High School.

Final year students (n=44) studying in Nursing Department and junior nurses (n=35) recently graduated from the same school were involved.

The data dealing with the socio-demographic characteristics and the awareness on the patient safety were collected by using a specially prepared data sheath following a face to face interview.

The collected data was analyzed by using SPSS for Windows 17.0 statistical package program. Pearson Chi-Square and Fisher's Exact tests were preferred for intergroup comparisons.

RESULTS: Junior nurses compared to the student nurses were more aware of the identification of the medical errors and the characteristics that would lead to medical errors (p<0.05).

All participants agreed on that an orientation based education and working experience would be effective in decreasing medical error rates.

CONCLUSION: Graduation from the school and working as a health professional employee increases the awareness of a nurse on patient safety.

Key words: patient safety; nursing education; clinical nursing research; medical errors; inservice training

ÖZET

AMAÇ: Bu çalışmanın amacı mezuniyetin ve profesyonel sağlık personeli olarak çalışmanın hasta güvenliği üzerine etkinliğini belirlemektir.

YÖNTEM: Bu prospektif tanımlayıcı çalışma Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik bölümünde yapıldı.

Çalışmada Sağlık Yüksek Okulu son sınıf öğrencileri (n=44) ve aynı okuldan mezun olmuş, çalışan yeni mezun hemşireler (n=35) yer aldı.

Sosyo-demografik özellikler ve hasta güvenliği bilinci ile ilgili veriler, yüzyüze görüşme sonrası özel olarak hazırlanmış veri formuyla toplandı.

Toplanan veriler SPSS for Windows 17.0 istatistik programı kullanılarak analiz edildi. Pearson Ki-kare ve Fisher kesinlik testleri gruplar arası karşılaştırılmada kullanıldı.

BULGULAR: Yeni mezun hemşireler öğrencilerle kıyaslandığında tıbbi hataların tanımada ve tıbbi hataya sebep olan özellikleri tanımda daha bilinçlidirler (p<0.05).

SONUÇ: Okuldan mezuniyet ve profesyonel sağlık personeli olarak çalışmak bir hemşirenin hasta güvenliği üzerine bilincini artırır.

Anahtar kelimeler: hasta güvenliği; hemşirelik eğitimi; klinisyen hemşirelik; tıbbi hatalar; servis içi eğitim

Giriş

Hasta güvenliği sağlık hizmetlerinde kalite programlarının önemli konularından birisini oluşturmaktadır. Hasta Güvenliği sağlık bakım hizmetlerinin bireye vereceği zararı önlemek amacıyla; sağlık kuruluşları ve bu kuruluşlarda çalışanlar tarafından alınan önlemlerin tamamı olarak tanımlanabilmektedir¹⁻³.

Sağlık hizmetlerinin yoğunluğu, yaygınlaşması ve bu hizmeti alanların bilinçlenmesi, hastane hizmetlerinde hasta güvenliği kavramının önem kazanmasını sağlamıştır^{4,5}. Sağlık hizmeti sunumunun her aşamasında hasta güvenliğinin sağlanması ve buna bağlı olarak tıbbi hataların önlenmesi, kurumların öncelikleri arasında yer almaktadır. Sağlık hizmetlerinin amacı; tedavi

Tülin Yıldız, Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Değirmenaltı Yerleşkesi, Tekirdağ, Türkiye, Tel. 0282 2503102 Email. tyildiz@nku.edu.tr
Geliş Tarihi: 30.05.2012 • Kabul Tarihi: 02.11.2012

ve bakım sağlayarak hastaların tedavisi, hastalıklardan korunması ve rehabilitasyonudur. Bu amaca ulaşırken sağlık alanındaki hızlı değişimler, karmaşık tedavi ve bakım prosedürleri, nitelikli sağlık çalışanı sayısındaki azalma hasta güvenliğini tehdit etmektedir ^{3,6}.

Hasta güvenliği tüm sağlık ekip üyelerinin olduğu gibi hemşirelik bakımının da temelinde yer almaktadır. Hasta ve hasta yakınlarının risk ve riskin azaltılması konusunda bilgilendirilmesi, hasta güvenliğinin savunulması ve istenmeyen olayların rapor edilmesi de hemşirenin görevleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda hemşirelik hizmetlerindeki hasta güvenliği uygulamaları, bakımın önemli bir parçasını oluşturduğundan, hem hemşirelik öğrencilerinin hem de hemşirelerin hasta güvenliği konusunda bilgilendirilmeleri gerekmekte ve bu konuya yönelik hem hemşirelik okullarında hem de profesyonel iş hayatında farkındalık oluşturulması beklenmektedir ⁷. Hasta güvenliği, sağlık profesyonelleri açısından özel dikkat gerektiren bir durumdur. Hemşire öğrencilerin eğitimleri sürecinde ve yeni mezunların eğitim sonrası profesyonel çalışma hayatına geçtiklerinde aldıkları eğitimleri değerlendirmenin, hasta güvenliği kültürünün yerleşmesinde etkin rol oynayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı; geleceğin sağlık profesyonelleri olarak mesleğe başlayacak son sınıf hemşirelik öğrencileri ile mesleğe yeni başlamış, yeni mezun sağlık profesyonelleri olan hemşirelerin hasta güvenliği açısından farkındalıklarını değerlendirmektir.

Yöntem

Çalışma; 2010 yılı Ekim ayı içerisinde Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu son sınıf hemşirelik bölümü öğrencileri ile Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu 2009-2010 eğitim öğretim yılında mezun olan ve araştırmaya katılmaya istekli hemşireler arasında, prospektif ve tanımlayıcı olarak planlandı ve gerçekleştirildi. Araştırma izinleri Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü'nden yazılı, katılımcılardan ise sözel olarak alındı.

Araştırmanın evrenini; sağlık yüksekokulu son sınıf öğrencileri (n=49) ile Sağlık Yüksekokulu'ndan 2010 yılında mezun olan hemşireler (n=42) oluşturdu. Örneklemi ise; son sınıf öğrencilerinden araştırmaya katılmaya istekli olan 40 öğrenci ve 2010 yılında mezun olmuş, araştırmaya katılmaya istekli ve hemşirelik mesleğine başlamış olan 35 hemşire oluşturdu.

Veriler; hemşirelik son sınıf öğrencileri ve yeni mezun hemşirelerin sosyo-demografik özelliklerini, hasta güvenliği ve tıbbi hata ile ilgili bilgi durumlarını içeren veri toplama formu kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi ile elde edildi.

Çalışmada elde edilen bulguların değerlendirilmesinde SPSS for Windows 17.0 programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Frekans, Yüzde) kullanıldı. Gruplar Pearson'un ki-kare ve Fisher'in kesinlik testleri kullanılarak karşılaştırıldılar. Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde çift yönlü olarak değerlendirildi.

Bulgular

Mezun olanların %94,3'ü; son sınıf öğrencilerinin %81,8'i eğitimi süresince hasta güvenliği ile ilgili bilgilendirildiğini söyledi. Mezun ve çalışıyor olan hemşirelerin düşmeler, enfeksiyon, kimlik doğrulama ve iletişim konularında bilgilendirilme oranı; son sınıf hemşirelik öğrencilerine göre anlamlı olarak yüksek bulundu. ($p < 0,05$) (Tablo 1).

Mezun olanların %97,1'i, son sınıf öğrencilerinin %95,5'i hataya karşı gerekli kişileri bilgilendirmesi gerektiğini söyledi (Tablo 2).

Cerrahi yaralanma, ilaçların yan etkileri hakkında bilgilendirilmeme, kan transfüzyonlarından kaynaklanan hatalar, düşmeler, yanmalar ve basınç ülserleri, hem mezun hemşireler hem de son sınıf öğrenci hemşireler arasında tıbbi hata olarak tanımlandı. Mezun olanların tıbbi hata tanımlama oranları, son sınıf öğrencilerine göre anlamlı olarak yüksek bulundu ($p < 0,01$) (Şekil 1).

Uzun süreli çalışma saatleri, yetersiz personel, iletişim eksiklikleri, mesleki eğitimdeki yetersizlikler, ekip çalışmasına önem verilmemesi, mesleğe diğer meslek grupları tarafından gereken değerin verilmemesi ve uygulanan girişimler hakkında hastaların yeterince bilgilendirilmemesi mezun hemşireler ve son sınıf öğrenci hemşireler tarafından tıbbi hata için bir neden olarak tanımlandı (Şekil 2).

Mezun hemşireler ve son sınıf hemşirelik öğrencileri meslek hayatına başladığında; verilen oryantasyon eğitiminin ve çalışılan birimde nöbete kalabilmek için yeterince deneyim kazanılmasının, tıbbi hataları önlemede etkili olduğunu düşündüklerini belirttiler (Tablo 3).

Tablo 1. Çalışma katılımcılarının hasta güvenliği ile ilgili eğitim alma durumları

		Mezun olanlar		Son sınıf öğrencileri		Ki-kare	P değeri	OR
		N	%	N	%			
Bilgilendirme	Evet	33	94,3%	36	81,8%	2,741	0,098	3,67 (0,73 - 18,53)
	Hayır	2	5,7%	8	18,2%			
Düşmeler	Hayır	5	14,3%	27	61,4%	17,928	0,000**	9,53 (3,10 - 29,41)
	Evet	30	85,7%	17	38,6%			
Yanlış ilaç	Hayır	30	85,7%	40	90,9%	0,521	0,470	1,67 (0,41 - 6,76)
	Evet	5	14,3%	4	9,1%			
Hasta güvenliği	Hayır	27	77,1%	30	68,2%	0,779	0,377	1,58 (0,57 - 4,34)
	Evet	8	22,9%	14	31,8%			
Mahremiyet	Hayır	33	94,3%	42	95,5%	0,055	0,814	1,27 (0,17 - 9,52)
	Evet	2	5,7%	2	4,5%			
Enfeksiyon	Hayır	25	71,4%	42	95,5%	8,735	0,003**	8,40 (1,70 - 41,67)
	Evet	10	28,6%	2	4,5%			
Kimlik doğrulama	Hayır	4	11,4%	44	100%	64,140	0,000**	12,00 (4,70 - 30,67)
	Evet	31	88,6%	0	0,0%			
Sterilizasyon	Hayır	33	94,3%	41	95,3%	0,045	0,832	1,24 (0,17 - 9,30)
	Evet	2	5,7%	2	4,7%			
Yaşam kalitesi	Hayır	33	94,3%	44	100%	2,580	0,108	2,33 (1,80 - 3,02)
	Evet	2	5,7%	0	0,0%			
Hasta hakları	Hayır	33	94,3%	42	95,5%	0,055	0,814	1,27 (0,17 - 9,52)
	Evet	2	5,7%	2	4,5%			
Bulaşıcı hastalık	Hayır	35	100%	43	97,7%	0,806	0,369	1,81 (1,48 - 2,22)
	Evet	0	0,0%	1	2,3%			
İletişim	Hayır	32	91,4%	44	100%	3,920	0,048*	2,38 (1,82 - 3,09)
	Evet	3	8,6%	0	0,0%			

*p<0,05, **p<0,01, Parametrelerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi kullanılmıştır, OR: Odds ratio.

Tablo 2. Çalışmada yer alan katılımcıların gruplarına göre tıbbi hataya karşı tutumlarının karşılaştırılması

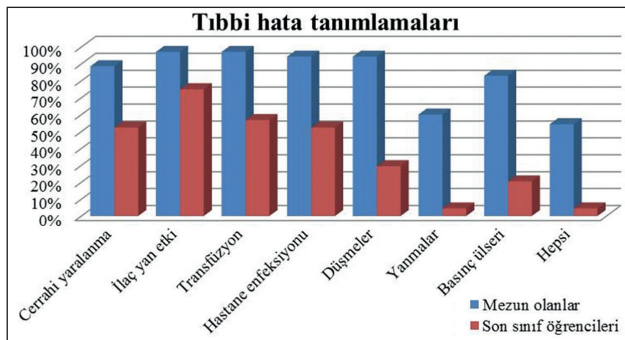
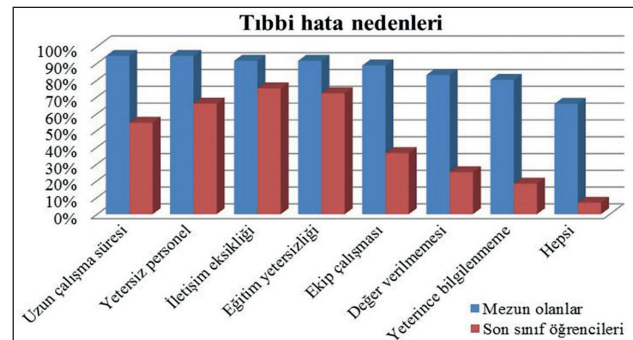
Hataya karşı tutum	Mezun olanlar		Son sınıf öğrencileri		χ^2	P
	N	%	N	%		
Gerekli kişileri bilgilendiririm	34	97,1%	42	95,5%	2,854	0,240
Kimseyle paylaşmam	1	2,9%	0	0,0%		
Kararsızım	0	0,0%	2	4,5%		

χ^2 : Ki-kare testi

Tablo 3. Katılımcıların çeşitli uygulamalarla ilgili görüşlerinin karşılaştırılması

		Mezun olanlar		Son sınıf öğrencileri		χ^2	P
		N	%	N	%		
Sizce sözel talimat olarak uygulama yapılması doğru mu?	Evet	11	31,4%	10	22,7%	0,756	0,385
	Hayır	24	68,6%	34	77,3%		
Mezun olduktan sonra çalışılan birimlere yönelik verilen oryantasyon eğitimi yeterli olur mu?	Evet	21	60,0%	7	15,9%	16,562	0,000*
	Hayır	14	40,0%	37	84,1%		
Mezun olduktan sonra (hasta güvenliği açısından) çalışılan birimde nöbete kalmak için, yeterince deneyim kazanılmasını gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	21	60,0%	31	70,5%	0,947	0,330
	Hayır	14	40,0%	13	29,5%		
Aldığınız eğitimler sizce tıbbi hataları önlemek için yeterli mi?	Evet	23	65,7%	25	56,8%	0,647	0,421
	Hayır	12	34,3%	19	43,2%		

*p<0,001, χ^2 : Ki-kare testi

Şekil 1. Tıbbi Hata Tanımlama Durumları**Şekil 2.** Tıbbi Hataya Neden Olan Durumlar

Tartışma

Hasta güvenliği ve sağlık hizmetlerindeki kalite sorunu, sağlık hizmetlerinin çok önemli iki boyutu olarak ele alınmalıdır. Hem tıbbi hataları azaltma hem de sağlık hizmetlerinde kaliteyi yükseltme de, eğitim standartlarının da arttırılması gerekmektedir^{8,9}. Çalışmamızda; yeni mezun hemşirelerin %94,3'ünün, son sınıf öğrencilerinin ise %81,8'inin hasta güvenliğine ilişkin eğitim aldıkları belirlendi (Tablo 1). Genel olarak değerlendirildiğinde mezun hemşirelerin hem eğitimlerinde hem de profesyonel meslek hayatlarında bu konuya yönelik eğitim aldıkları için hasta güvenliğine ilişkin eğitim alma oranının öğrenci hemşirelere göre daha yüksek olduğu, ancak hemşirelik eğitiminde de bu konuların daha fazla yer alması gerektiği düşünülmektedir.

Sağlık hizmetlerine bağlı hataların önlenmesi ve neden olduğu hataların yok edilmesi olarak ifade edilen hasta güvenliğinin örgütlerde sağlanması, hasta güvenliği kültürünün yaratılması ve kalıcı olması gerekmektedir. Bu kalıcılığı sağlayabilmek için de sağlık profesyonellerinden bu kültürü sahiplenmesi, bu kültüre özgü davranışlarda bulunması istenmektedir. Yapılan bir araştırmada hasta güvenliğine ilişkin hataların raporlanması incelenmiş, araştırmaya katılan kişilerin önemli bir bölümünün (%71,3) hasta güvenliğini tehlikeye düşürebilecek hiçbir olayı raporlamadığı belirlenmiştir^{9,10}. Çalışmamıza katılan mezun hemşirelerin %97,1'i, son sınıf öğrencilerinin %95,5'i hataya karşı gerekli kişileri bilgilendireceğini söyledi. Mezun hemşirelerden 1'i ise korkacağı için kimseyle paylaşamayabileceğini belirtirken, son sınıf öğrencilerinden 2'si de böyle bir durum karşısında nasıl bir durum sergileyecekleri konusunda kararsız olduklarını belirtti (Tablo 2). Elde edilen sonuçlarda hem öğrenci hemşirelerin hem de yeni mezun hemşirelerin çoğunluğunun böyle bir olay ile karşılaştığında "bildirim" cevabını vermeleri, hasta güvenliği açısından önem taşımaktadır.

Hasta güvenliği küresel bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıbbi hatalara bakıldığında işleme bağlı, ihmale bağlı ve uygulamaya bağlı olarak görülebildiği, verilen sağlık hizmetinin her evresinde ilaç hataları, cerrahi hatalar, tanı koymada hatalar, sistem yetersizliklerine bağlı hatalar ve hastane enfeksiyonları, yanlış kan transfüzyonu, düşmeler şeklinde ortaya çıkabilmektedir^{2,11,12}. Araştırmadan elde edilen verilere göre; katılımcıların tıbbi hata tanımlama durumları

literatür ile paralellik göstermekle birlikte, mezun olanların tıbbi hata tanımlama oranları, son sınıf öğrencilerine göre anlamlı olarak yüksektir ($p < 0,01$) (Şekil 1).

ABD'de her yıl yaklaşık 98.000 insan tıbbi hatalar sonucu hayatını kaybetmektedir. "Institute of Medicine"nin raporuna göre; Amerika Birleşik Devletleri'nde hastaneye yatan hastalarda yan etki veya tıbbi bakım sırasında bir hata görülme sıklığı %2,9 ve %3,7 olarak bulunmuştur⁸.

Uzun süreli çalışma saatleri de tıbbi hata oluşma riskini arttırmaktadır. Bir nöbette aralıksız çalışma saatlerinin uzunluğu hasta güvenliğini etkileyen faktörlerle ilgili yapılan araştırmalarda hata nedeni olarak gösterilmektedir¹³. Mezun hemşirelerin %94,3 (n=33)'ü "**uzun süreli çalışma saatlerini**" tıbbi hatalar için bir neden olarak tanımlarken; son sınıf öğrenci hemşirelerin ise %54,5 (n=24)'i "**uzun süreli çalışma saatlerini**" tıbbi hatalar için bir neden olarak tanımladılar (Şekil 2). İki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($\chi^2 = 15,322$; $p < 0,01$). Bu sonuçlardan da çalışma hayatının kişilerde bir bilinç yarattığı düşünülmektedir.

İlaç güvenliği uygulamaları ve yanlış ilaç uygulamalarının önlenmesi için, acil ve zorunlu durumlarda ki sözel talimat (order) dışında, sözel talimat (order) alınmaması önem taşımaktadır. Çalışmamızda mezun hemşirelerin %31,4'ü; son sınıf öğrenci hemşirelerin %22,7'si sözel talimat uygulamasının acil durumlarda doğru olduğunu belirtti (Tablo 3). Oryantasyon eğitimi ve çalıştığı birimde nöbete kalmak için yeterli deneyimin kazanılması, hasta güvenliği açısından son derece önemli bir konudur. Çalışmamıza göre de profesyonel çalışma hayatına başlamak, nöbet sorumluluğu bilincini daha iyi kavratır.

Sonuç

Hemşirelik hizmetlerinde aktif olarak çalışmak hasta güvenliği açısından hemşirelerde bilinç oluşturur. Okullarda oluşturulan teorik bilgi ile pratik uygulamanın birleştiği anda bu bilinç düzeyi artmaktadır.

Kaynaklar

1. Elston DM, Stratman E, Johnson-Jahangir H, et al. Part II. Opportunities for improvement in patient safety, J Am Acad Dermatol 2009; 61(2):193-205; doi: 10.1016/j.jaad.2009.04.055.
2. Şen S, Er S, Sevil Ü. Hasta güvenliği ve tıbbi hatalar, Uluslar arası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt 2, 2009; 24-31.
3. Zencirci D. Hemşirelik ve hatalı tıbbi uygulamalar, Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2010; 1: 67-74.
4. Güleç S, Toygar E, Yeni Ç, et al. Hastanelerde kullanılan tıbbi cihazların kalibrasyonu ve hasta güvenliği, Uluslar arası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt 2, 2009; 152-3.
5. Khuri SF, Henderson WG, Daley J, et al. The patient safety in surgery study: Background, study design, and patient populations, J Am Coll Surgery 2007; 204(6):1089-98.
6. Eroğlu EK, Berk Y, Öksüz AS, et al. Sağlık çalışanlarının hata bildirim alanlarında eğitilmesi ve Tıbbi hataların değerlendirilmesi, 2009; 76-83.
7. Çarpı F, Doğan-Merih Y, Yaşar-Kocabay. Hasta güvenliğine yönelik hemşirelik uygulamalarının ve hemşirelerin bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi, 2009; sayfa 85-92.
8. Akalın E. Hasta güvenliği kültürü: Nasıl geliştirebiliriz?, Ankem Dergisi, 2004; 18: 12-3.
9. Dursun S, Bayram N, Aytac S. HYPERLINK "http://www.bayar.edu.tr/~sosyal/dergi7/04Aytac.pdf" Hasta Güvenliği Kültürü Üzerine Bir Uygulama. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2010; 8(1): 1-14.
10. Pfeiffer Y, Manser T. Development of the German version of the Hospital Survey on Patient Safety Culture: Dimensionality and psychometric properties, Safety Science 2010; 48:1452-62.
11. Cebeci F. Hasta güvenliğinde acil hemşirelerinin rolü. Türkiye Klinikleri 2010; 2(1):57-63.
12. Polat O. Tıbbi uygulama hataları tanımı ve ilgili kavramlar, Tıbbi Uygulama Hataları Klinik-Sosyal-Hukuksal-Etik Boyutları, Seçkin yayıncılık 2005; 31-70.
13. Gökdoğan F, Yorgun S, Yapıcı M, et al. Sağlık hizmetlerinde hasta güvenliği ve hemşireler, Uluslar arası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt 2, 2009; 95-102.